

הבנים, תתקדש כל אחת מן הבנות, כגון: שאמר "רחל תתקדש לראובן, ולאה לשמעון".

דאם לא כן, משום שאם לא בירר לאיזה מהם תתקדש כל אחת, אלא אמר "שתי בנותיך לשני בני" ולא הוסיף דבר, הרי הוי בכלל "קידושין שלא נמסרו לביאה", שהרי כל אחת מן הבנות תיאסר על שני הבנים, שמא קידושי תפסו באחותה והרי היא אחות אשתו.

ולפיכך לדעת רבא אין הקידושין הללו חלין.

ובעל כרחק רבא בסוגייתנו דיבר כשבירר שמקדש את רחל לראובן ולאה לשמעון, שאז הקידושין ראוין לביאה.

בתך ופרתך בפרוטה, מהו

רב פפא מסתפק: מה הדין בזה? האם הוא התכוין לומר: "בתך בחצי פרוטה ופרתך בחצי פרוטה" ואין האשה נקנית בחצי פרוטה, או שמא הוא התכוין לומר "בתך בפרוטה ופרתך במשיכה", והרי זו מקודשת. תיקו.

אחר כך רב אשי מסתפק באומר "בתך וקרקעך בפרוטה", האם התכוין לומר בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה, ואין האשה נקנית בחצי פרוטה, או שמא, הוא התכוין לומר "בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה", והרי זו מקודשת, תיקו.

וקשה: מדוע הגמרא הביאה גם את ספיקו של רב אשי בבתך וקרקעך? הרי זה ממש כמו הספק הראשון בבתך ופרתך!

כדי לתרץ על כך אומרים התוספות:

באומר "בתך בפרוטה ופרתך בפרוטה", יש סברא גדולה לומר שהתכוין לומר – בתך מקודשת בפרוטה, ופרתך במשיכה.

כיון דפרה אין נקנית בכסף. (210)

ולכן, שדינא להו בתר בתו, אנו מפרשים שהמילה

והרי אם הבנים היו מקדשים את הבנות בעצמם, היה צריך כל אחד לקדש בפרוטה שלמה!

ומוכח מכאן, שיש צד שכח האב השליח עדיף מכח הבנים המשלחים!

והרי זה סתירה למה שאמרו התוספות שאין כח האב עדיף מכח משלחו!

וכדי לתרץ קושיא זו אומרים התוספות:

ד"בתר נותן" דקאמר רבא, לאו דוקא הוא, שהרי הנותן, על כרחק, בשליחות בנו הוא בא.

ואי בתר נותן אזלינן, הוי בעי [היה צריך] שתי פרוטות, כאילו הבנים בעצמם מקדשים.

אבל, אלא, הבעיא היא אי בתר מקבל אזלינן לגמרי, האם הולכים רק אחר המקבל, דהיינו אבי הבנות הקטנות, שכח קידושיהן שייך לו, דשמא אין לחוש אלא שיקבל המקבל שוה פרוטה. (208)

ב. קידושין שלא נמסרו לביאה, היינו, המקדש אשה, ועל ידי הקידושין עצמם ביאתה תאסר עליו.

כגון, הנותן פרוטה לאב ואמר לו: "אחת משתי בנותיך מקודשת לי", מאחר שלא ברור לאיזה מן הבנות הוא התכוין, אם יחולו הקידושין יהיה אסור לו לבוא על שתיהן, מפני שבכל אחת מהן יש חשש שמא הקידושין תפסו באחותה, והרי היא אחות אשתו.

ונחלקו אביי ורבא מה דין קידושין שלא נמסרו לביאה: לדעת אביי – הרי אלו קידושין, ושתיהן ספק מקודשות, וכל אחת אסורה מספק שמא היא אחות אשתו.

ולדעת רבא – אין אלו קדושין כלל. (209)

ולפי זה, התוספות מבארים את הספק של רבא בסוגייתנו – "שתי בנותיך לשני בני":

וצריך לומר, שמדובר שהמקדש בירר לאיזה מהם מן

208. האחרונים דנו בדברי התוספות בהרחבה. עיין אבני מילואים לא ב, ועוד. ומובאים בבירורי השיטות כאן.

209. להלן נא א. והלכה כאביי. הלכה זו היא האות ק' בסיומן "יע"ל קג"ם" שהלכה בהם כאביי. להלן נב א.

210. נכסים שאין להם אחריות [דהיינו מטלטלין] אין נקנין אלא במשיכה. משנה להלן כו א.

הבית יוסף והמקנה [ק"א לא ז] ועצמות יוסף. ולח"מ, והובאו בבירורי השיטות כאן.

ומתוספות ר"י הזקן נראה ש"פשטה" אינה גזירת הכתוב, אלא היינו שדעת האיש לקדש את כל האשה ולא רק את חציה. וכן משמע מהריטב"א והרשב"א. [עיין הערות 177 – 175 על הגמרא]. ולדבריהם נראה, שאין מקום לקושיית התוספות כלל, מפני שלפי הצד שהאומר "חציך בפרוטה וחציך בפרוטה" התכוין לקדש את האשה בשני מעשי קידושין [כל מעשה לחציה], הרי אי אפשר לומר שרוצה לקדש את כולה במעשה אחד, שהרי גילה בדעתו בפירוש שאין דעתו לכך, ולפיכך אין שייך כאן דין "פשטה" כלל.

מח א] תניא בברייתא לגבי האומר לאשה "התקדשי לי בשטר חוב"⁽²¹³⁾:

וחכמים אומרים: אין האשה מתקדשת בעצם החוב,⁽²¹⁴⁾ אלא שמיין את הנייר שהשטר כתוב עליו, ואם יש בו שוה פרוטה הרי זו מקודשת.

ומשמע ששמיין את הנייר לאחר הקידושין, שהרי אם נאמר ששמיין אותו לפני הקידושין, ודאי שאם יש בו שוה פרוטה האשה מקודשת, ומה באו חכמים להשמיענו?

ומכאן, שאף על גב דמתחלה לפני הקידושין שומת הנייר לא היתה ידועה, בכל זאת חלו הקידושין.

והרי זו סתירה לדברי רב יוסף הסובר ששיראי צריכים שומא לפני הקידושין!

והתוספות מתרצים: ויש לומר: דללישנא דאמר שאם המקדש אמר "התקדשי לי בכל דהו", כולי עלמא לא פליגי [הכל מודים] שהיא מקודשת, ונחלקו רק אם אמר לה התקדשי לי בחמישים ונתן לה את השראין [השויים חמישים] בלא שומא –

אזי צריך לפרש שחכמים איירי [מדברים] באופן דאמר לה "התקדשי לי בכל דהו",⁽²¹⁵⁾ ⁽²¹⁶⁾

"בפרוטה" מתייחסת לבתו בלבד, שהרי רק היא נקנית בכסף.

אבל בבתך ובקרקעך, אין שייכת סברא זו, שהרי גם הקרקע נקנית בכסף.

ולפיכך, הדר בעי, אחר כך רב אשי מסתפק גם בבתך וקרקעך, דקרקע נקנה בכסף, ולא שייכת בו הסברא הנזכרת.

ורב אשי הוסיף, שאף על פי שאין שייכת כאן הסברא הזאת, בכל זאת יתכן שהתכוין לקדש את בתו בפרוטה וקרקעו בחזקה.⁽²¹¹⁾

ורב יוסף אמר שיראי צריכי שומא.

מבארים תוספות: כוונת רב יוסף לומר שהשיראי צריכים שומא קודם קידושין, כדפירש בקונטרס.⁽²¹²⁾

שהרי אם רב יוסף דיבר על אחרי הקידושין, רבה לא היה אומר בזה ששיראי אינם צריכים שומא, שהרי הכל מודים שאין האשה מתקדשת אלא בפרוטה.

ולפי זה מקשים תוספות: ותימה: דלקמן בפרק ב' [דף

²¹¹ "כסף". אבל אי אפשר לקדשה מדין שטר. [מפני שעדי חתימה כרתי. וכדעת רבי מאיר]

וביאר המהרש"א, שהתוספות הבינו בקושייתם, שלדעת חכמים האשה מתכוונת להתקדש אף בשווי השטר. אבל רבי מאיר סובר שאפילו אם יש בשטר שוה פרוטה אין האשה מקודשת, מפני שאין בדעתה להתקדש בשווי השטר, אלא מדין קידושי שטר. ובעל כרחך מדובר שהשומא היתה לאחר הקידושין, שהרי אם שמו את הנייר לפני הקידושין ודאי היה בדעתה להתקדש אף בערך השטר, מדין קידושי כסף.

ובתירוץ מתרצים התוספות, שכונת חכמים לומר שהאשה מקודשת אם שמו את השטר לפני הקידושין, ואף רבי מאיר מודה בזה. וחכמים לא באו לחלוק על רבי מאיר. אלא על רבי אלעזר הסובר שאף אם אין בשטר שוה פרוטה, הרי זו מקודשת מדין שטר מפני שעדי מסירה כרתי. [ועיין להלן מח א. שיש עוד פירושים במחלוקת זו. ואף לפי זה יש לפרש כעין דברי המהרש"א.] והתוספות רא"ש וטו"ך הגירסא "בשטר חוב". וכפי שכתוב בתוספות שלפנינו.

²¹⁴ כך יש לפרש לפי גירסת הספרים שלפנינו. והיינו שאין האשה מתקדשת בחוב עצמו, מפני שהמקדש במלוה אין האשה מקודשת. אבל המהרש"א הגיה בדברי התוספות שמדובר כאן בשטר קידושין שאין עליו עדי חתימה, ולפיכך אינה מקודשת. [ועיין עוד בגמרא להלן מח א.]

²¹⁵ המקנה דייק מלשון התוספות, שלדעתם דוקא אם אמר בפירוש "בכל דהו" לא צריך שומא ללישנא קמא, אבל בסתם אף ללישנא קמא רב יוסף מצריך שומא. וזה שלא כדברי הרשב"א [עיין הערה 194 על הגמרא].

אולם בספר בירורי השיטות הוכיח שהתוספות סוברים שאף

211. מהטעם שכתב רש"י. והובא בהערה 191 על הגמרא. ויש אומרים שמדובר בשבעת הקידושין החזיק הקונה בקרקע ומטעם זה יש לפרש שהתכוין לקדש את הבת בפרוטה, ואילו את הקרקע התכוין לקנות בחזקה. [עיין הערות 192 – 191 על הגמרא.]

²¹² מפני שבלישנא בתרא, רב יוסף אמר, שאפילו באמר לה "הרי את מקודשת בכל דהו" צריך שיהיה הכסף קצוץ. והיינו שיהיה קצוץ בשעת הקידושין. ומכאן, שרב יוסף, שאמר שראין צריכין שומא, היינו בשעת הקידושין. התוספות רא"ש וטו"ך.

[ולכאורה יש להוכיח כן בפשטות אף ללישנא קמא, שהרי אם נאמר שרב יוסף אמר ששראין צריכין שומא לאחר הקידושין. נמצא שרבה סובר שאפילו לאחר הקידושין אין השראין צריכין שומא. וזה לא יתכן. שהרי אם אמר לה "חמישין" והם לא שויים חמישין אינה מקודשת. ולפיכך צריך לשומן לאחר הקידושין לדעת אם יש בהם חמישין והיא מקודשת.]

ואולי התוספות הרא"ש וטו"ך לא הוכיחו כן, מפני שיש לדחות שלדעת רבה אמנם צריך לשום אותם כדי לדעת אם האשה מקודשת בודאי. אבל אף אם לא שמו אותם הרי היא ספק מקודשת. והיה אפשר לומר שכונת רבה "לא צריכי שומא". היינו שהשומא אינה מעכבת את הקידושין. ואם לא שמו את השראין והם נאבדו, הרי זו ספק מקודשת. ואילו לרב יוסף אינה מקודשת כלל. ולפיכך הוצרכו להוכיח כן מלישנא בתרא.]

²¹³ כך כתבו בספרים שלפנינו.

אבל הבי"ח והמהרש"א מחקו מדברי התוספות את המילה "חוב" [אלא גרסו: "התקדשי לי בשטר"]. וכך הגיה רש"י להלן מח א בברייתא. ומדובר בשטר שלא חתומים בו עדים: לדעת רבי מאיר אינה מקודשת. ולדעת רבי אלעזר מקודשת [מפני שעדי מסירה כרתי]. וחכמים סוברים שאם יש בשטר שוה פרוטה מקודשת משום

והתוספות מביאים גמרא להלן החולקת על דברי רב יוסף:

הא דאמרינן לקמן [יב א]: **ההוא גברא דקדיש בזוודא דאורדי,** מעשה באדם שקידש אשה באגודה של מוכין, **יתיב רב שימי בר חייא וקא מעיין בה,** ישב רב שימי בר חייא ובדק את ערך האגודה – **אי אית בה שוה פרוטה, אין,** הרי היא מקודשת, **אי לא שוה פרוטה – היא לא מקודשת.**

לכאורה דומה [נדמה] שרב שימי בר חייא בדק את ערך האגודה לאחר הקידושין.⁽²¹⁸⁾

ואם כן, זה **דלא כרב יוסף,** הסובר לפי הלישנא השניה, ששיראי צריכים שומא, ואפילו אם אמר "בכל דהו".⁽²¹⁹⁾

ומאי ניהו חליפין

התוספות מחלקים בין עבד עברי לעבד כנעני לענין קנין חליפין.⁽²²⁰⁾

אין עבד עברי נקנה בחליפין כמו שמבואר בגמרא כאן, **ולא קונה את עצמו בחליפין.**

"בכל דהו". עיין לעיל הערה 215. ודעת התוספות שאם אמר לאשה "בכל דהו", אזי אפילו אם יש ספק שמא אין כאן שוה פרוטה. בכל זאת, אם התברר לבסוף שהיה בקידושין שוה פרוטה, הרי זו מקודשת ללישנא קמא לדברי הכל. [ועיין לעיל הערה 216, והערה 195 על הגמרא].

220. לכאורה אין דברי התוספות שייכים לגמרא כאן. [אלא להלן כא ב ששינוי שעבד כנעני נקנה בחליפין. יש להוסיף שאף קונה את עצמו בחליפין].

ונראה שהוקשה להוספות: מדוע צריך פסוק למעט שעבד עברי אינו נקנה וקונה את עצמו בחליפין? כלומר, מדוע לולי הפסוק הייתי חושב שהוא נקנה בחליפין? הלא לא מצאנו לימוד אלא לקניני כסף ושטר, כדלהלן יד ב!

ולפיכך התוספות מוכיחים ממה שעבד כנעני נקנה וקונה את עצמו בחליפין, שחליפין הם כעין כסף. וכל מקום שכתב קונה אף חליפין קונים [חוץ מאשה משום שפחות משהו פרוטה לא מקניא נפשה]. וכסברא זו כתבו התוספות בגיטין לט ב ד"ה משום.

ומאחר שלמדנו שכל מקום שכתב קונה אף חליפין קונים, לפיכך הוצרך הפסוק "מכסף מקנתו" למעט עבד עברי מחליפין.

[ולכאורה ממה שעבד כנעני 'נקנה' בחליפין אין ראיה, שהרי קנין עבד כנעני הוקש לקנין הקרקע כדלהלן בב ב, וקרקע נקנית בחליפין. ולפיכך הוצרכו התוספות להוכיח זאת ממה שעבד כנעני אף 'קונה את עצמו' בחליפין, ולענין זה העבד אינו נלמד מקרקע. מפני שזה "שחרור" ולא קניה כקניית קרקע. ובוזה מיושבת קושיית חידושי רבי עקיבא איגר לעיל ג א סוף הדיבור האחרון עיין שם].

ובפני יהושע להלן יד ב הביין, שאף קנין עבדים נכלל במה שנאמר בענין חליפין "לקיים כל דבר" [ולפיכך הקשה למסקנת הסוגיא לדעת רב נחמן ש"מכסף מקנתו" אינו ממעט חליפין, מנין שעבד עברי אינו נקנה בחליפין. עיין שם מה שתירץ. ועיין בירורי השיטות].

וללישנא דבכל דהו נמי פליגי, ורב יוסף סובר שאפילו בזה שיראי צריכים שומא, צריך לפרש **שהכי קאמר,** כך התכוונו חכמים לומר:

האומר לאשה "התקדשי לי בשטר חוב" אינה מקודשת.

ואם רוצה לקדשה בשטר, דהיינו בנייר עצמו, **שמיין את הנייר מתחילה לפני הקידושין,** אם יש בו שוה פרוטה הרי זו מקודשת.

כלומר, דוקא אם שמוהו תחילה היא מקודשת.

וחכמים באו לאפוקי, להוציא, מדעתו של מאן דאמר – **מקודשת אף על פי שאין בו שוה פרוטה, מטעם ערך החוב שבשטר,** והשמיעונו חכמים שאי אפשר לקדש בערך החוב, אלא רק בנייר, כשהנייר עצמו שוה פרוטה.⁽²¹⁷⁾

אף שוה כסף דקייץ א-ח

[רב יוסף בלישנא השניה משהו את שוה כסף לכסף, כשם שהכסף ערכו קצוץ, כך שוה כסף צריך להיות קצוץ לפני הקידושין].

המקדש סתם דינו כאומר בפירוש "בכל דהו". ובודאי מדובר כאן במקדש סתם, שהרי אם נאמר שמדובר במפרש "בכל דהו". מדוע רבי מאיר חולק וסובר שאף אם יש בשטר שוה פרוטה אין האשה מקודשת? הרי ממה שהאיש אמר "בכל דהו" מוכח שדעתו לקדשה בנייר עצמו. [וזה כפירוש מהרש"א לעיל בהערה 213, אבל לפי הגירסא שלפנינו שמדובר בשטר חוב, אין הכרח גמור בזה. מפני שיתכן שלא שמו כמה שוה החוב בשוק. ושטר חוב שוה פחות מהערך הנקוב בו. כמבואר במסכת מכות ב א. ועוד. ולפיכך אמר לה הבעל "בכל דהו". ולעולם אין דעתם על הנייר].

וכשם שלשון הגמרא "דאמר לה כל דהו" לאו דוקא. כך לשון התוספות "בכל דהו" לאו דוקא.

216. מדברי התוספות מוכח שללישנא קמא אם אמר לאשה "התקדשי לי בכל דהו" יש ספק בשעת הקידושין אם יש כאן שוה פרוטה, מקודשת אף לדעת רב יוסף. ועיין הערה 195 על הגמרא.

217. הסבר המהרש"א בתירוץ זה התבאר לעיל הערה 213.

218. לשון התוספות "לכאורה דומה דלא כרב יוסף". והאחרונים התקשו מדוע רק "לכאורה דומה"? הרי בהכרח זה דלא כרב יוסף! ולכן ביארנו שלכאורה דומה ששומת רב שימי בר חייא היתה לאחר הקידושין. ולכן זה דלא כרב יוסף. אבל אם היינו מפרשים ששומת רב שימי בר חייא היתה לפני הקידושין, לא היה מוכח משם שהוא חולק על רב יוסף. ועיין הגהות חשק שלמה, וחזון איש. ובירורי השיטות.

219. אבל ללישנא קמא אין ראיה מרב שימי שחולק על רב יוסף, מפני שללישנא קמא אם אמר לאשה "בכל דהו" אף לדעת רב יוסף אין צריך שומא. [ואפשר שאפילו אם קידשה סתם הרי זה כאומר

מי שסובר שקונים בכספו של המקנה, ואם כן ודאי שלא עלה בדעתנו שהקנין יועיל מדין כסף.

אבל בתורת חליפין, דעת לוי [בבבא מציעא מז ב] שקונים בכליו של מקנה, ולפיכך הגמרא בגיטין סברה תחילה שראוי שהשפחה תקנה את עצמה בחליפין. ולבסוף הגמרא אומרת שלא עשה כלום מפני שהן כליו של המקנה. כלומר: שאין הלכה כלוי.

ומשמע, שאילו היו הכלים שייכים לקונה, השפחה היתה נקנית בחליפין.

וכך פירש רבינו חננאל שם.⁽²²⁵⁾

מנא אמינא לה

[רב יוסף מביא ראייה לדבריו: דתניא: "עגל זה לפדיון בני", "טלית זו לפדיון בני" – לא אמר כלום. "עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני" "טלית זו בחמש סלעים לפדיון בני" – בנו פדוי.

ולדעת רב יוסף, מדובר בטלית ששוה חמש סלעים, ואם לא קצץ את דמיה לא עשה כלום, משום שצריך ששוה כסף יהיה קצוץ כסף].

הגמרא [לעיל ז ב] מביאה שתי לשונות בשם רב יוסף:

לישנא קמא: רב יוסף דיבר במקדש אשה, שאמר לה "התקדי לי בחמישים זוז", ונתן שיראים תחתייהם. ובזה אמר רב יוסף ששיראי צריכים שומא לפני הקידושין. אבל אם אמר לה "בכל דהו", אין השיראים צריכים שומא כלל [ואפילו לאחר הקידושין אינם צריכים שומא, מפני שודאי הם שוים פרוטה, לכל הפחות].

דהרי גם מה שהוא קונה את עצמו בכסף, נפקא לך מהאי קרא, למדנו זאת מהפסוק ד"מכסף מקנתו" לקמן [יד ב].⁽²²¹⁾ והרי הגמרא כאן ממעטת מהפסוק הזה, שרק בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בחליפין.

אבל עבר כנעני: נקנה וקונה את עצמו,⁽²²²⁾ בחליפין:

וראיה לדבר, שלהלן כב א מבואר בברייתא בפירוש שנקנה בחליפין.⁽²²³⁾

ואף קונה את עצמו בחליפין, כדאמרינן בפרק השולח [גיטין לב ב]: לגבי מעשה שהיה בשפחה כנענית, שהיה אדונה חולה ונוטה למות, באה השפחה ובכתה לפניו שהיא רוצה להשתחרר, שקל כומתא ושדא בה, לקח האדון את כובעו והשליך עליה, ואמר לה: "קני האי וקני נפשך" – קני את הכובע ותקני גם את עצמך איתו.

ורב נחמן פסק שהשפחה לא קנתה את עצמה.

והגמרא מבארת את טעמו של רב נחמן: מפני שלהלכה, קנין חליפין נעשה בכליו של הקונה, ולא בכליו של המקנה. וכאן הקנין היה בכובעו של האדון שהוא המקנה, ולפיכך לא עשה כלום.⁽²²⁴⁾

ומשמע מדברי הגמרא, שרק משום דהויא ליה כליו של מקנה לפיכך לא עשה ולא כלום. אבל, אם היו עושים חליפין בכליו של קונה, דהיינו בבגד השייך לשפחה עצמה, או לאדם שבא לקנותה, אזי היינו אומרים שהשפחה קנתה את עצמה.

ומתורת חליפין משמע שהשפחה היתה קונה את עצמה, ולא בתורת כסף.

מפני שהגמרא בגיטין סברה בתחילה שראוי שהשפחה תקנה את עצמה בכובעו של האדון. והרי בקנין כסף אין

224. נחלקו אמוראים בענין קנין חליפין בכליו של מי הוא נעשה: לדעת לוי הקנין נעשה בכליו של המקנה. ואילו לדעת רב הקנין נעשה בכליו של הקונה, [ותמורת הכלי הוא קונה מן המקנה את החפץ הנקנה]. והלכה כרב.

225. דעת התוספות והריטב"א לעיל ג א, שיש קנין חליפין לגוי. וכן פסק שלחן ערוך [חשן משפט קכג יד] וסמ"ע [שם].

אבל המאירי [שם] כתב שאין קנין חליפין לגוי. וכן כתב הש"ך [ס"ק ל]. ועיין פני יהושע על התוספות הנ"ל.

ולדעת הסוברים שאין קנין חליפין לגוי. הקשה המקנה איך עבד כנעני נקנה וקונה את עצמו בחליפין. ותירץ, שאינו נקנה בחליפין אלא מישראל. אבל גוי שבא למכור את עצמו לישראל, אינו נקנה בחליפין.

ולענין קונה את עצמו, יש לומר, שמאחר שכשהוא יקנה את עצמו הרי הוא יעשה ישראל גמור, לפיכך קנייתו וקנין החליפין באים כאחד. ודינו כישראל הקונה בחליפין.

הנה, לעיל כתבו התוספות [ג א ד"ה ואשה בפחות משהו פרוטה] שאין אשה נקנית בחליפין מפני שאין החליפין בכלל כסף. ותמה רבי עקיבא איגר שם: אם כן מדוע צריך בעבד עברי לדרוש "מכסף מקנתו" למעט חליפין? מדוע היה עולה בדעתנו שהחליפין קונים בוי? הרי אין החליפין בכלל כסף! [עיין בדבריו על הגמרא, וכן על התוספות, בד"ה בא"ד וא"ת]. ואולי יש ליישב על פי הפני יהושע הנ"ל שלומדים זאת מ"לקיים כל דבר". [אבל עיין פני יהושע ג א].

221. המהרש"א תמה שהגמרא שם [יד ב] לומדת מהכתוב "מכסף מקנתו" שהעבד נקנה בכסף. ולא שקונה את עצמו. [ועיין שם]. ובספר בירורי השיטות הביא שבגמרא להלן טז א לומדים מהפסוק "מכסף מקנתו" שהעבד קונה את עצמו בכסף. והתפלא על מהרש"א שלא הביא גמרא זו.

222. כן הוסיף הגרי"א בהגהותיו. ועיין רש"ש. אבל עיין מהרש"א ומקנה.

223. רש"ש.

דבגמרא שם אמר רבי יוחנן, שאין ראוי שבת כהן תנשא לישראל ותפגום את משפחתה בכך. (230)

וקאמר רב כהנא: אי לאו דנסיבי כהנתא – לא גלאי! אילו לא הייתי נושא כהנת לא הייתי גולה. ומכאן שרב כהנא לא היה כהן. ולפיכך לא היה ראוי לו לישא כהנת.

ומתריצים התוספות שני תירוצים:

[א] **ויש לומר, דתרי רב כהנא הוו**, שהיו שני אמוראים שנקראו רב כהנא, אחד מהם היה כהן [כמו שמוכח בסוגייתנו], ואחד היה ישראל [כמו שמוכח בפסחים]:

[ב] **אי נמי יש לומר**, דרב כהנא המוכח בסוגייתנו היה ישראל, ואשתו היתה כהנת, כמו שמוכח בפסחים, **ובשביל אשתו היה לוקח** חמש סלעים לפדיון הבן. כלומר, לאשתו היתה זכות לקבל את חמשת הסלעים מפני שהיא היתה כהנת, ואשתו נתנה לו את הזכות לקחת את הסלעים במקומה. (231)

ומנין שכהנת הנשואה לישראל רשאית לקבל מתנות כהונה? (232)

ועוד, מנין שאף בעלה יכול לזכות מכחה? (233)

לישנא בתרא: רב יוסף דיבר במקדש את האשה (226) בכל דהו, ואף על פי כן צריך לשום אותם לפני הקידושין.

ויש לדון על הראיה המובאת בגמרא כאן [מ"עגל זה לפדיון בני" וכולי], האם היא נאמרה ללישנא קמא, או ללישנא בתרא?

ומבארים התוספות: **ללישנא קמא מייתי ראייה**, כי פדיון הבן צריך חמש סלעים, והאב נותן את העגל או הטלית במקום אותם חמשה סלעים. והרי זה כאומר לאשה "התקדשי לי בחמישים זוז", ונותן תחתיהם שיראי, שצריך לשום אותם לפני הקידושין. (227) וכיוצא בזה כאן, צריך לשום את העגל והטלית לפני הפדיון. (228), (229)

רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן.

התוספות מדייקים מדברי הגמרא:

משמע הכא, דרב כהנא היה כהן, ולפיכך הוא נטל פדיון הבן לעצמו.

ותימה, דבסוף פרק אלו עוברין [פסחים מט א] **משמע דלא היה רב כהנא כהן:**

האמור בתורה. ואינו שיעור שהבעל והאשה קצצו ביניהם. [ועיין בהערה 195 על הגמרא הסבר לדבר].

ואם כן, אף בפדיון הבן יש לומר כן, שהיות ואינו שיעור שקבעו אבי הבן והכהן, אלא הוא שיעור האמור בתורה, אם כן אין זה כאומר "חמשינן". ועיין שיעורי רבי שמואל.

ומכח שתי קושיות אלו, הגיה החזון איש [בסימן קמח] בתוספות: "ללישנא בתרא מייתי ראייה". וכן כתב הפני יהושע [עיין שם ראיותיו].

אולם, בתוספות הרא"ש ובתוספות ט"ך הגירסא כפי שכתוב בהתוספות שלפנינו. ותוספות הרא"ש מבאר את דבריו כהסבר המהרש"א, ומוכח שאין לגרוס בדבריו כגירסת האחרונים הנ"ל.

230. על פי רש"י בפסחים שם.

231. ראה להלן הערה 233.

232. כהנת הנשואה לישראל אינה אוכלת בתרומה, כמבואר בתורה בפירוש, אך בשאר מתנות כהונה, שאינן אסורות לזרים נחלקו ברייתות במסכת חולין קלב אם כהנת רשאית לקבלן.

ולפי הברייתא הסוברת שאין כהנת רשאית לקבלן, הסתפקו התוספות [שם] אם כל כהנת אינה רשאית לקבלם, או שמא דוקא כהנת הנשואה לישראל אבל כהנת רווקה רשאית לקבלם.

ותוספות כאן מוכיחים מהמעשה ברב כהנא דלהלן, שדעת רב כהנא שאף כהנת הנשואה לישראל זכאית במתנות כהונה.

233. כתב הר"ן בחולין קלב א שכהנת הנשואה לישראל בעלה נוטל עבורה מתנות כהונה, עיין שם.

ובשלחן ערוך יורה דעה סא ח כתב: נותנים אותם [את הזרוע הלחיים והקיבה] לכהנת אפילו היא נשואה לישראל, והנותנים

226. בגמרא לפנינו כתוב "בכל דהו נמי פליגי". משמע שחולקים בין בכל דהו. אבל בחמשינן הכל מודים שצריך שומא.

227. מהרש"א. וכן נראה מהתוספות הרא"ש.

228. ואין מכאן ראייה ללישנא בתרא, שהרי לא מוכח מכאן שאף באומר "בכל דהו" אין צריך שומא, שהרי פדיון הבן דומה לאמר חמשינן. [כפי שביארנו בפנים].

וכתב המהרש"א, שנראה מדברי התוספות שהם לא גרסו בלישנא בתרא "בכל דהו נמי פליגי". אלא "בכל דהו פליגי". כלומר, רבה ורב יוסף נחלקו רק באומר "בכל דהו". אבל אם אמר לה "חמשינן" הכל מודים שצריך שומא. ולפיכך ללישנא בתרא אין ראייה מפדיון הבן לדעת רב יוסף. שהרי פדיון הבן דומה לחמשינן. ובזה הכל מודים שצריך שומא, וכן דייק המהרש"א מדברי ההתוספות להלן ט א ד"ה והלכתא].

אבל עיין ביארו הגר"א [אבן העזר לא א].

229. דברי ההתוספות תמוהים:

א. בפשטות פדיון הבן אינו קנין. אלא הרי הוא כחוב שאבי הבן חייב לשלם לכהן. ואין צורך בסמיכות דעת הכהן שהרי אינו צריך להקנות לאב שום דבר! ואם כן, מדוע צריך לשום את העגל לפדיון הבן?

ועיין הערה 209 על הגמרא מה שתירצו על כך האחרונים.

ב. מהתוספות לעיל [ז ב ד"ה ורב יוסף] מוכח, שהאומר לאשה "התקדשי לי בכל דהו", והיה ספק אם הקידושין שוים פרוטה הרי זו מקודשת. [אם התברר לבסוף שהיה בהם שוה פרוטה]. אף לדעת רב יוסף ללישנא קמא.

ואף על פי שאין אשה מתקדשת בפרוטה מפרוטה, אין אומרים שהרי זה כאומר לה התקדשי לי בחמשינן. מפני שפרוטה הוא שיעור

השתא במנה סתם לא הוה קידושין במנה זו מבעיא

[שנינו בברייתא: "התקדשי לי במנה", והיה מונה והולך, ורצה אחד מהם לחזור בו, הרשות בידו.

"התקדשי לי במנה זו" ונמצא מנה חסר דינר, אינה מקודשת.

והגמרא מוכיחה שאף הרישא מדברת כשאמר "מנה זו".

שהרי אם תאמר שמדובר במנה סתם, מאחר ששנינו שבמנה סתם אינה מקודשת כל זמן שלא נתן לו את כל המנה, למה הוצרך התנא להשמיענו גם ב"מנה זו"?

ומקשים התוספות: **ואם תאמר: דלמא, שמא מדובר ברישא במנה סתם, ובכל זאת התנא הוצרך לחזור ולהשמיענו שאף במנה זו אינה מקודשת, והא קא משמע לך, ואת זאת בא התנא להשמיענו:**

ברישא – באומר "מנה" סתם, דוקא אם האשה רצתה לחזור בה אינה מקודשת. אבל אם לא חזרה בה, ובסופו של דבר הוא השלים את המנה, הרי היא מקודשת.

ואילו באומר "מנה זו", אף על גב דלא חזרה בה לא הוה קידושין, ואפילו אם הוא השלים את המנה, כיון שאמר לה "במנה זו", ואותו מנה נמצא חסר.

ואף אם יוסיף לה דינר אחר, בכל זאת אין אותו המנה שהראה לה נעשה שלם.

ומתריצים התוספות: **ויש לומר, דמרישא שמעת לה, מתוך דברי הרישא [באומר מנה סתם], יש להבין שבמנה זו אף אם האשה לא חזרה בה, והשלים את החסר, בכל זאת אינה מקודשת –**

כיון שלמדנו ברישא דבמנה סתם יכולה לחזור בה כל זמן שלא השלים את המנה, ולא אמרינן ישלים, ואין אנו אומרים שהיא מקודשת מיד ובלבד שבסופו של דבר הוא ישלים את החסר, אלמא, הרי אנו רואים, שלא חלו הקידושין כלל עד שישלים את החסר.

ומכאן נבין:

שהכי נמי כי אמר לה "במנה זו", ונמצא חסר, לא חלו הקידושין.

ומובן מאליו שאף **ההשלמה לא מהניא** [אינה מועילה], שהרי מאחר שאמר לה "במנה זו", אם כן כשהאשה

יש ללמוד זאת – **כדאשכחן, כמו שמצאנו, בפרק הזרוע** [חולין קלב א]: **רב כהנא אכל את הזרוע והלחיים והקיבה, שהם מתנות כהונה, בשביל אשתו.**

ומוכח מכאן, שכהנת הנשואה לישראל אוכלת מתנות כהונה, ולא עוד, אלא שאף בעלה נוטלם מכחה.

וכיוצא בזה, יש לומר שאף חמשת הסלעים של פדיון הבן שנטל רב כהנא, הוא נטל אותם מכח אשתו שהיתה כהנת.

אבל כולי עלמא לא.

[דוקא רב כהנא רשאי לקחת סודר שאינו שוה חמש סלעים במקום חמש סלעים, מפני שאדם גדול הוא ואינו הולך בגילוי ראש, והסודר חשוב לו. אבל שאר בני אדם, אינם יכולים לקחת סודר שאינו שוה חמש סלעים, ולומר "לדידי שוה לי חמש סלעים"].

ומקשים התוספות: **ואם תאמר: מאי טעמא דלא מהני, מדוע שאר האנשים אינם יכולים לקבל סודר שאינו שוה חמש סלעים עבור פדיון הבן?**

מי גרע, וכי זה גרוע יותר מהנותן לכהן חמש סלעים עבור פדיון הבן, במתנה על מנת להחזיר, דאמרינן לעיל [ו' ב], שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה?!

והרי ודאי עדיף לו לאדם לקבל סודר שאינו שוה חמש סלעים ולהשאירו בידיו, מאשר לקבל חמש סלעים ולהחזירם מיד לאחר נתינתם!

ומתריצים התוספות: **ויש לומר, דאין הכי נמי דמיגרע גרע.**

אכן סודר שאינו שוה חמשה סלעים גרוע הוא מהנותן חמשה סלעים במתנה על מנת להחזיר.

וטעם הדבר:

דהתם איכא דבר חשוב, שהנותן מתנה על מנת להחזיר, הרי הוא נתן לכהן חפץ חשוב, השוה מצד עצמו חמשה סלעים, דהוי מתנה, אף על פי שנתן אותו על מנת להחזיר.

אבל, הכא לגבי פדיון הבן, לא היה שוה אותו הסודר חמש סלעים.

ומתחילה כשנתן לו, כלומר, מיד בזמן הנתינה לא היה בחפץ ערך של חמש סלעים. ולפיכך לא יצא ידי מצות נתינה של פדיון הבן.

קונה, מפני שהאשה נקנית בכסף, והמשכון אינו נחשב "כסף" (237) ואת המנה עצמו האשה עדיין לא קבלה, ולפיכך אינה נקנית בכך.

אבל לענין מתנה, האומר לחברו "אתן לך מנה" ונתן לו משכון על כך, חל על הנותן חוב לשלם את המנה, מפני שמנה נקנה במשיכה, (238) ובקנין משיכה אין הכרח למשוך את הדבר הנקנה בעצמו, אלא אף משיכת המשכון קונה את המנה. (239)

והתוספות שוללים דעה זו:

"מנה אין כאן משכון אין כאן" –

פירוש: ואינה מקודשת לפי שהאשה נקנית בכסף, והכסף אינו בעין, והיאך יקנה?

שהרי אין המשכון קונה את האשה תחת הכסף, כיון שלא ישאר המשכון ביד האשה. (240)

התרתה לקידושין, לא סמכה דעתה להתקדש בהשלמתו, אלא רק למנה שמראה לה. והרי אף אם ישלים את החסר, הוא [המנה עצמו] נשאר חסר. (234)

ב-ח מנה אין כאן משכון אין כאן.

מבואר בגמרא שאין בכח המשכון לקדש את האשה.

ויש לדון האם זהו דין בקידושין בלבד, אבל האומר לחברו "אתן לך מנה" ונתן לו משכון עליו, במשיכת המשכון חלה התחייבות על המנה.

או שמא, זהו דין כללי, שמשיכת המשכון אינה יכולה לקנות שום דבר, לא בקידושי האשה, ואף לא במתנת ממון: (235)

יש מפרשים שדוקא לענין קידושין (236) אין המשכון

שהכסף "אגיד גביה", כלומר, הכסף לא יצא מרשות הבעל. [ועיין בהערה הקודמת בסוגריים]. והחזון איש [בסי' קמח] הביין שכך כוונת אותם המפרשים שהביא הרא"ש.

238. מטלטלין נקנין במשיכה. משנה להלן כו א.

239. מלשון תוספות טוך ורא"ש משמע, שלשיטה זו על ידי משיכת המשכון אפשר להשתעבד אף שעבוד הגוף לשלם מתנה – וכן דייק מנחת יהודה. וכן דעת הגר"ש שקאפ בחידושו סי' יז. [ועיין קונטרס השעבודים לגר"ש שקאפ מה שדן בזה]. וטעם הדבר יתבאר בהערה הבאה.

אבל, אבני מילואים כט י והחזון איש סי' קמח, הבינו שבדאי לא חל שיעבוד הגוף על ידי המשכון לשלם את חובו מכל ממונו, אלא רק שעבוד על המשכון עצמו. [עיין הגדרת הדבר בחזון איש].

ועיין במדכי אות תפ"ג בשם "יש אומרים" [שכתב ש"משיכת המשכון היא תחת משיכת המתנה] ומבואר בדבריו כדברי הגר"ש שקאפ. [וכן נראה מדברי הרא"ש ראה להלן הערה 245].

ולצורך הבנת דברי התוספות שלפנינו, פירשנו כדעת הגר"ש שקאפ ומנחת יהודה וכפי שמוכח מלשונות הראשונים הנ"ל.

240. להלן כתבו התוספות שהנותן מתנה לחברו והניח עליה משכון, לא קנה את המתנה, וזהו כדעת הרא"ש, שאי אפשר לקנות משכון אלא אם כן קדם לו שעבוד. [ועיין הערה 225 על הגמרא].

ואם כן קשה: לפי זה היה ראוי לתוספות לומר שאין האשה מתקדשת במשכון משום שלא קנתה דבר ואיך תתקדש? ומדוע כתבו תוספות ש"הכסף אינו בעין והמשכון אינו בידה"? וכן הקשה עצמות יוסף.

וכדי לבאר את דברי התוספות נקדים ונבאר את סברת "יש מפרשים", האומרים שעל ידי משיכת משכון אפשר להשתעבד שעבוד הגוף על החוב. [ראה הערה קודמת]:

ולכאורה קשה: איך אפשר לקנות חוב ושעבוד הגוף על ידי משיכת המשכון? הרי הוא לא משך את החוב עצמו!

ונראה, שלדעתם, עצם זה שאדם מחזיק בידו חפץ שיכול לעכבו עד לקבלת הממון מידי חברו, הרי זה כאילו הוא מוחזק בכסף עצמו, ולפיכך כשמושך את המשכון מידי חברו עבור מנה, הרי זה כאילו החזיק במנה עצמו ולפיכך זכה בו. וכן משמע מלשון המדכי סימן

234. כלומר, לולי דברי הברייתא היה מקום לומר שהמקדש אשה במנה ונתן לה רק מקצת מן המנה, הרי היא מתקדשת בדינר, בתנאי שישלים את דיבורו. ולפי זה, אפילו "מנה זו" ונמצא מנה חסר היה אפשר לומר שהיא מתקדשת במקצת מהמנה. והיתר אינו אלא תנאי. אבל, מאחר ששינוי באומר "מנה" סתם, ונמצא חסר דינר, שאין האשה מקודשת עד שישלים, ויכולה לחזור בה כל זמן שלא השלים, אם כן מוכח שאין בדעתה להתקדש אלא במנה שלם כפי שאמר לה. ואם כן, גם באומר "מנה זו" אין בדעתה להתקדש אלא ב"מנה זו" שלם כפי שאמר לה, וממילא מובן שאפילו אם ישלים לה אחר כך למנה אינה מקודשת, שהרי אמר לה "במנה זו", וכשהוא מוסיף לה דינר אחר אין זה אותו מנה שהראה לה בשעה שאמר לה "התקדשי לי במנה זו".

235. בתוספות עצמם לא מבואר בפירוש מה באו לחדש. אבל בתוספות טוך ותוספות רא"ש מבואר שבאו להוציא מדעת המפרשים שמשכון קונה מתנה, ולשון תוספות הרא"ש מובא גם בפסקי הרא"ש כאן. ונראה להשוות את דברי התוספות שלפנינו לדברי התוספות ההם.

ויש כמה סתירות בלשונות התוספות שלפנינו וכבר עמדו על זה האחרונים ויבואר בעז"ה להלן.

236. וכיוצא בזה לענין קנין עבדים ולענין קנין שדה, מפני שהם נקנים בכסף. תוספות טוך, תוספות רא"ש ופסקי הרא"ש בשם "יש מפרשים".

[ומכאן ראה, שלדעת המפרשים הללו החסרון אינו בקידושין בלבד, והאחרונים נחלקו בדעת הרמב"ן אם דוקא בקידושין משכון אינה קונה. עיין קצות החשן לט ח, וכן קצו, ומחנה אפרים הל' קנין מעות סימן ה'. וחי' רבי שמעון יהודה הכהן, ומנחת יהודה].

237. לשון תוספות הרא"ש ופסקי הרא"ש: "לפי ש[נאשה עבדים וקרקעות] נקנין בכסף, ואין כאן כסף שיוכל לקנות, שאין המשכון קניי שלא נתנו לה זכות בגופו".

משמע שסברתם מפני שהמשכון עצמו אינו ממון גמור ביד האשה. וזהו כפי שהבין הרמב"ן בתחילת דבריו. [עיין שם].

אבל הרמב"ן [בד"ה ובמשכון דאחרים] הקשה על כך מדברי הגמרא להלן בפרק ב', ופירש שאי אפשר לקדש אשה במשכון מפני

ושניהם מטעם אחד: המשכון אינו נחשב תחת הכסף. ולפיכך כשהאשה קבלתו אין זה כאילו קיבלה את הכסף. וכן במשיכה, אין משיכת המשכון חשובה כמשיכת כסף המתנה.⁽²⁴³⁾

ורבינו חיים כהן בשם רבנו תם אומר, שאם אמר אדם לחבירו "אתן לך מנה במתנה, והילך משכון עליו, ואל תחזיר לי את המשכון עד שאתן לך את המנה", דאז ודאי יכול לעכב המקבל את המשכון אצלו עד שיתן לו את המנה.⁽²⁴⁴⁾

ומקשים התוספות על מה שאמרו לעיל, שבמשיכת

ובודאי אי אמר לה לאשה: "התקדשי לי במשכון זה, והמשכון יהיה שלך",⁽²⁴¹⁾ פשיטא דמקודשת.⁽²⁴²⁾

וכמו כן, אם אדם אומר לחבירו: "אתן לך מנה במתנה", והניח לו משכון עליה, לא קנה המנה במשיכת המשכון.

ואין לחלק בין מתנה לקידושין.

כלומר, כשם שמשיכת המשכון על ידי האשה אינה קונה את האשה בתורת קנין כסף, כיון שאינה קונה את המשכון, כך משיכת המשכון על ידי מקבל המתנה אינה קונה אותו בתורת קנין משיכה.

קדושין.

[ב] תוספות הוסיפו ואמרו "והמשכון יהיה שלך", ומשמע שכוונת המקדש להקנות אותו לגמרי לאשה, אבל אם לא זיכהו לאשה אלא בתורת שעבוד משכון אינה מקודשת בכך.

ובספר עצמות יוסף הבין כדברינו, שמה שכתבו תוספות "והמשכון יהיה שלך", היינו שהאשה תזכה בו לגמרי, ולפיכך התקשה: מדוע זה נקרא "משכון"? הרי הוא קנוי לגמרי לאשה והרי הוא ממונה הגמור! ונראה, על פי אבני מילואים כט יא [בהסבר דברי הר"ן וריטב"א] שמדובר כשאמר לה שהמשכון יקנה לה לגמרי, אלא ששייר בידו זכות לשלם לה ממון ולפרות ממנה את המשכון. ומאחר שבדעתו לפרות את החפץ בממון, הרי הוא קרוי "משכון". [כן יש לבאר בדברי האבני מילואים. ועיין חזון איש סי' קמח שהתקשה בדבריו]. ועיין עצמות יוסף וחזון איש.

242. מסדר לשון תוספות נראה, שאף כאן תוספות באו לשלול מדעת "יש מפרשים" הסוברים שמשיכת המשכון מחייבת לשלם את המנה. וכן הבין החזון איש [סי' קמח].

וכדי לבאר את דברי תוספות נקדים, שדעת הרמב"ן כדעת "יש מפרשים" הנ"ל, שבמשיכת המשכון חל שעבוד, וביאר שהטעם שאין האשה מתקדשת בכך, היינו משום שהמנה אגיד גביה [אגוד ביד הבעל].

ולפי זה כתב בית שמואל [כט יא], שהנותרן לאשה מנה במתנה גמורה על מנת שיוכל לשלם לה ממון ולהוציא מידה, היא אינה מקודשת. כי שמאחר שבידו ליטול ממנה את המנה, הרי אותו מנה אגיד גביה [אגוד אליו] ואינה מתקדשת בו. [כך הבין אבני מילואים שם את דברי בית שמואל, אבל עיין חלקת מחוקק ואבני מילואים עצמו שם].

והתוספות כאן, באו לשלול דבר זה. וכתבו, שלשיטתם החסרון במשכון אינו משום שהוא אגוד בידי הבעל, אלא משום שהאשה לא זכתה במשכון, [וכפי שהתבאר לעיל הערה 420], ולפי זה בודאי אם הקנה לה את המנה לגמרי אלא שבידו לפרותו ממנה, הרי זו מקודשת.

[ועיין בחזון איש. ודבריו מנוגדים לדברי אבני מילואים כט יא סד"ה ומבואר, וכן לדברי הגר"ש סי' יז].

243. דברי תוספות כאן התבארו לעיל הערה 240.

244. א. כתב החזון איש [סימן קמ"ח] שאין המשכון קנוי למקבל המתנה אלא הרי הוא בידו בהשאלה, וזכותו לעכבו בידו עד שחברו יתן לו את המנה. ולפיכך אי אפשר לקדש בו את האשה. וכן דעת

תפ"ג בשם יש אומרים.

ולאחר הקדמה זו יש לבאר את שיטת התוספות כאן: "אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת. מנה אין כאן, משכון אין כאן".

וכתבו תוספות: פירוש: ואינה מקודשת לפי שהאשה נקנית בכסף – במנה שהוא רוצה לקדשה בו, ו"כסף אין כאן", כלומר: והכסף – המנה עצמו אינו בעין ביד האשה, והיאך יקנה? אלא שהיה אפשר לומר, שלמרות שהאשה לא זכתה במנה, בכל זאת יש בידה משכון שבכוחה לעכבו עד שהבעל ישלם לה את המנה שהתחייב לה עבור הקידושין, ולפיכך הרי היא כמחזיקה במנה עצמו, ודי בכך כדי לפעול קידושין [בפרט לדברי הגהות אשר"י בשם רבנו תם להלן סוף הערה 244].

לפיכך הגמרא מוסיפה "משכון אין כאן", כלומר – שאין המשכון עומד תחת הכסף, כיון שלא ישאר בעצמו ביד האשה, לפיכך אין החזקתו מועילה כהחזקה בכסף ממש, שאין די במה שיכולה לאלץ אותו לשלם את המנה כדי לפעול קידושין, כל זמן שלא קיבלה מנה ממש. [וכעין זה נראה לפרש את דברי רש"י ד"ה פריטי אין כאן, שכתב "הלכך משכון אין כאן 'להיות במקומו' לקנות". עיין הערה 234 על הגמרא].

ואחר כך כתבו תוספות: וכמו כן, כלומר, כשם שבקידושין אין די בכך שביד האשה לאלץ את הבעל לשלם את המנה על ידי המשכון, כך יש לומר גם לענין קנין מתנה.

אם אדם אומר לחבירו "אתן לך מנה במתנה" והניח לו משכון עליה, והמקבל רוצה לזכות במתנה עצמה בכך שמשך את המשכון, ומעתה בידו לאלץ את חברו לתת לו את המתנה, והרי זה כמחזיק במתנה עצמה, אזי לא קנה את המנה במשיכת המשכון כל זמן שלא משך את המנה עצמו.

ואין לחלק בין מתנה לקידושין, וכשם שבקידושין החזקת המשכון אינה מועילה לעשות קנין כל זמן שלא החזיק במנה עצמו, כך גם במתנה יש לומר כן.

[ולפי זה מבוארים היטב דברי תוס' טוך עיי"ש, ועיין מרדכי סי' תפב].

ועיין פני יהושע, ועצמות יוסף. וחידושי רבי שמעון יהודא הכהן סי' יז.

241. מלשון תוספות כאן נראה, ששינוי שני דברים מלשון הגמרא: [א] בגמרא נאמר "התקדשי לי במנה" – אינה מקודשת. ובתוספות כאן שינו וכתבו "התקדשי לי במשכון" – מקודשת. כלומר, בודאי אי אפשר לקדש את האשה בכך שמתחייב לה מנה, ונותן עליו משכון, אלא רק אם מקדשה במשכון בעצמו. הרי אלו

ואם יעבדו, הוא פטור מלשלם להם את התוספת המובטחת.

וקאמריןן בגמרא שם [עח א]: **עד כמה שוכר עליהן** – עד איזה סכום זכותו של בעל הבית לשכור פועלים אחרים ביוקר, על חשבון הפועלים שחזרו בהם?

אמר רב נחמן: עד כדי שכרן.

אם הפועלים חזרו בהם באמצע עבודתם, ומגיע להם שכר עבור מה שכבר עבדו, זכותו של בעל הבית להוסיף את הדמים הללו לשכר פועלים אחרים על מנת שישלמו את המלאכה.

איתיביה רבא לרב נחמן: הרי שנינו בברייתא ששוכר עליהם פועלים אחרים **“עד ארבעים וחמישים זוז”**, שזה הרבה מעבר לשכר הפועלים הרגיל!

ותירץ רב נחמן: **התם**, בברייתא מדובר **כשבאת חבילה לידו.**

פירוש: שבאו כלי האומנות של הפועל ליד בעל הבית.

והתוספות הניחו, שכלי האומנות של הפועל, הנמצאים אצל בעל הבית, משמשים הם כמשכון שנתנו לו הפועלים עבור חיוב עבודתם.

שאנו אומדים את דעתם, שהם הסכימו לכך, בעת תחילת העבודה, כי משיכת כלי אומנותם על ידי בעל הבית, היא בתורת קבלת משכון על התחייבותם לשלם שכר עבור פועלים אחרים, על הצד שהם יחזרו בהם.

לפיכך התוספות מקשים מכאן על שיטתם דלעיל:

והשתא, לפי האמור לעיל, כי אין משיכת המשכון מועילה על התחייבות ממון, קשה:

כי באת חבילה של כלי הפועלים לידו של בעל הבית, מאי הוי?

מה בכך שהחבילה של כלי העבודה באה לידי בעל הבית?

הא מאחר שמנה אין כאן [שלא עשו קנין בגוף הממון שהפועלים מתחייבים לשלם], לפיכך **משכון אין כאן**, אין בכך המשכון לפעול את התחייבות הממון! (245)

המשכון לא נקנה המנה אפילו כשמקנה לו מנה במתנה, ולא רק בקידושין –

ותימה, מהא דאמר בפרק השוכר את האומנין [בבא מציעא עה ב]:

פועל הנשכר למלאכה, יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, ואין הוא צריך להפסיד דבר עבור חזרתו [חוץ מכך שלא יקבל את שכרו עבור הזמן שלא עבד].

במה דברים אמורים, כשיש אפשרות לבעל הבית לשכור פועלים אחרים, בתנאי שכר רגילים, או שאין לו נזק בעיכוב העבודה.

אבל אם חזרתו של הפועל מהסכמתו לעבוד גורמת הפסד לבעל הבית, יכול הוא לשכור פועל אחר ולשלם לו שכר גבוה מהמקובל, על חשבון הפועל שחזר בו, בתנאים מסוימים.

וכך שנינו **לגבי השוכר את הפועלים להעלות פשתן** –

[את הגבעולים של הפשתן יש להשרות במים עד שיתרכבו, ואחר כך לייבש אותם בתנור, ולסרק אותם, כדי לעשות מהם חוטים].

ואם הפשתן שורה זמן רב מדי במים, הוא מרקיב.

וכמו כן כל מי ששכר פועלים לעבוד עבורו **בכל דבר שאם הוא מתעכב הוא אבוד**, שאם לא יזדרזו לעשותו יהיה הפסד בדבר –

אם היה זה **מקום שאין שם אדם**, אין אפשרות למצוא פועל אחר שישלם את עבודתם [תמורת שכר המקובל בדרך כלל], וכתוצאה מכך שאין לו פועלים אחרים במקומם, יתקלקל הפשתן [וכן בכל דבר שיאבד].

וחזרו בהן הפועלים, ואינם מסכימים להעלות את הפשתן –

אזי, יש זכות לבעל הבית להיות –

שוכר עליהן [במקומם, ועל חשבונם] פועלים תמורת שכר יקר [ויבואר בסמוך].

או מטען – זכותו להטעות אותם ולומר להם שיתן להם תוספת על שכרם, אף על פי שאין דעתו לעשות כן,

שבסתמא בכל נתינת משכון יכול המקבל לעכבו, ולא דוקא אם אמר בפירוש “ואל תחזיר לי את המשכון עד שאתן לך את המנה”. וכדבריו נראה מדברי המדרכי כאן.

245. קושית התוספות כאן היא ראית “יש מפרשים” הנל, כמובא בתוספות רא”ש וטו”ק ופסקי הרא”ש ומדרכי.

בית שמואל [כט יא] ואבני מילואים [שם] עיין שם. אבל עיין חלקת מחוקק [סי’ ט] ובעצמות יוסף [ועיין היטב בפסקי תוספות ויש לדון בדבריו].

ב. בהגהות אשר”י בבא מציעא פרק השוכר את האומנין סוף סי’ ר, הביא את דברי רבנו תם בסגנון אחר, וזו לשונו: “אם נתן לו המשכון על מנת שיתן לו מנה, יעכב המשכון עד שיתן לו”. ומשמע,

אך התוספות מפקפקים בדין זה [אף לשיטתם שמשכון אינו קונה מתנה]:

ושמא בשידוכין לא אמרינן "מנה אין כאן, משכון אין כאן", כיון שכשהאחד מהן חוזר בו השני מתבייש בדבר.

ולכן, הרי זה כאילו הוא גורם הפסד לחברו, וכשגורם הפסד לחברו יתכן שחל שיעבוד על ידי משיכת המשכון [כפי שהתוספות אמרו לעיל בענין הפועלים בתירוק הראשון].⁽²⁴⁷⁾

משכון דאחרים וכדרכי יצחק.

[האשה מתקדשת על ידי קבלת משכון של אחרים שנמצא בידי המקדש, מפני שהמשכון קנוי לו, כפי שאמר רבי יצחק].

ישנם שני סוגי משכון:

[א] משכון שהמלוה נוטל מן הלוח בשעת ההלוואה, ועל סמך המשכון הוא מלוה לו.

[ב] אם בשעת ההלוואה לא נטל משכון, ומשהגיע זמן הפרעון והלוה אינו פורע, נוטל ממנו משכון כדי לאלץ אותו לפרוע.

רבי יצחק למד שבעל חוב קונה משכון מהפסוק "ולך תהיה צדקה", [דברים כד].

פסוק זה נאמר על משכון הניטל מן הלוח שלא בשעת ההלוואה, אלא בשעת הפרעון, כשאינו בידי הלוחה לשלם את החוב.⁽²⁴⁸⁾

ובגמרא בבא מציעא פב א מבואר, כי הדין שאמר רבי יצחק שבעל חוב קונה משכון, מדבר דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו, אבל במשכנו בשעת הלואתו, אין בעל חוב קונה משכון.⁽²⁴⁹⁾

והתוספות מתרצים שני תירוצים:

[א] **ויש לומר, דלא דמי**, אין לדמות את התחייבות הפועלים, להתחייבות אדם אחר לתת מתנה.

דהתם, בהתחייבות הפועלים לשלם אם לא יעבדו, מדובר במקרה שגרמו לו לבעל הבית הפסד, והם חייבים לשלם את ההפסד שגרמו לו, והמשכון נקנה לבעל הבית בשעת ההפסד עבור חוב שהם חייבים לו.⁽²⁴⁶⁾

ולפיכך בעל הבית קונה את התחייבותם [הקיימת מכח ההפסד שהפסידוהו] על ידי משיכת המשכון.

[ב] **ועוד, שאין החבילה בתורת משכון** על המעות שהפועלים ישלמו מכיסם כדי לשכור פועלים אחרים.

אלא, החבילה עצמה קנויה לו לבעל הבית, ובידו למכור אותה ולשכור בדמיה פועלים.

ולפיכך בעל הבית יכול לשכור פועלים גם בדמים אחרים, אם רצה בכך, ולעכב את החבילה בידו, כל זמן שלא ישלמו את דמיה.

והתוספות מביאים נפקא מינה, הלכה למעשה, לשיטתם, שגם במתנה אין משיכת המשכון קונה את ההתחייבות לתת את המתנה:

וכשרגילין לעשות שידוכין, וכל צד מתחייב שאם יחזור בו מהשידוך ישלם קנס, ונותנים ערבונות זה לזה עבור התחייבויותיהם, **צריך ליזהר בדבר יפה** –

שלא יאמר זה לזה: "אם אחזור בי, אתן לך כך וכך, והרי לך משכון". אלא יאמר:

הרי אני מקנה לך כך וכך ממון בגוף החפץ עצמו שאני נותן לך בתורת ערבון על התחייבותי.

דאם אמר: אם אחזור בי אתן לך כך וכך [מהכסף שברשותי], **והא לך על כך משכון** – **מנה אין כאן, משכון אין כאן**, ולא חלה שום התחייבות.

לשעבד על חוב כזה משכון.

247. היינו, שהחוזר בו, מבייש את חברו, וחייב לשלם לו דמי בושותו לצאת ידי שמים, ומאחר שיש כאן חוב לפיכך יכול לקנות משכון על שעבודו.

248. שנאמר שם [דברים כד]: "בחוף תעמוד, והאיש וגומר. ודרשו חכמים [בבא מציעא ק"ג א] "והאיש" זה שליח בית דין הבא ליטול מן הלוח משכון לגוביינא, משהגיע זמן הפרעון ולא פרע. [רש"י בבא מציעא פב א].

249. בפשטות משמע, שמדובר דוקא במשכון שנטל שליח בית דין, אבל תוספות ר"י הזקן כתב שגם אם בעל חוב עצמו תפסו לאחר

[וכתב הרא"ש שהמפרשים הללו הוכיחו משם ש"במשיכת המשכון נתחייבו הפועלים לקיים דיבורם". ומשמע מדבריו, שמשיכת המשכון משעבדת את גופם של הפועלים לעבוד, ולא רק שיעבוד על המשכון עצמו. וראה לעיל הערה 239, ועיין תוספות בבא מציעא מח א ד"ה והא בעי לממשך תספורת, ורא"ש וחידושי הריטב"א החדשים שם].

246. על פי הרא"ש. והיינו, אדם שאינו חייב לחברו ממון אינו יכול להשתעבד על ידי משכון. אבל החייב לחברו ממון, יכול לשעבד לו משכון על ידי משיכתו. וכאן שהפועלים גרמו הפסד לבעל הבית מוטל עליהם לשלם לו הפסדו, ויכולים לשעבד על כך את המשכון. ומשמע מכאן, שלמרות שאין מוטל על הפועלים חיוב ממון גמור לשלם את ההפסד, אלא רק חיוב לצאת ידי שמים, בכל זאת אפשר